

Människonära vardagshistoria

Boken *Att mötas kring varor*¹ är ett resultat av forskningsprojektet ”Kommunicerande konsumtion. Kringvandrande försäljare och kulturmöten i Finland 1800–1940”. Projektet pågick under åren 2016–2019 och stöddes ekonomiskt av Svenska litteratursällskapet. De tolv kapitlen i antologin är skrivna av Jutta Ahlbeck, Niklas Huldén, Maren Jonasson, Hanna Lindberg, Fanny Lindroos, Eija Stark, Anna Sundelin, Sandra Waller, Johanna Wassholm och Ann-Catrin Östman. I boken möts forskare i historia, etnologi, sociologi och folkloristik med expertisområde som omfattar konsumtionshistoria, socialhistoria och minoritetsforskning.

Att recensera en antologi är alltid utmanande – det är många skribenter som bidragit med texter, texterna är antagligen skrivna under olika tider inom projektet och man förväntas skriva publik-tillvänt samtidigt som man ska hålla teoretisk skärpa. Jag upplever att bidragen i boken håller väl ihop och kommunicerar med varandra och att de stärker och understryker varandra utan många inbördes hänvisningar. Det är roligt att läsa en bok där man får lära sig mycket ”vardagshistoria” från eget kulturområde. Platser som kyrkbacken och torget är möjliga att relatera till för mig även om tiden är en annan och användningen av dem är annorlunda. Marknader och torghandel är möjliga att föreställa sig och efter skribenternas analys har de svartvita bilderna i mitt huvud börjat få en annan färgskala. Lukterna av kött och fisk och ljud av försäljarnas rop kommer till, och man kan nästan – men bara nästan – uppleva trötthetskänslan i kroppen efter långa arbetsdagar med misslyckad smörförsäljning som avslutning. Känslor och sinnesförnimmelser för läsaren närmare de människor som omtalas i frågelistsvaren

1 *Att mötas kring varor. Plats och praktiker i handelsmöten i Finland 1850–1950*. Red. Johanna Wassholm & Ann-Catrin Östman (2021). Svenska litteratursällskapet, Helsingfors och Appell förlag, Stockholm. 309 s.

samtidigt som jag återigen blir varse det stora tidsmässiga avståndet till tidigt 1900-tal.

Smörhandeln tas till behandling i två kapitel – det ena av Hanna Lindberg, det andra av Eija Stark och Ann-Catrin Östman. Kapitlet diskuterar genus och klass i relation till torghandel och använder frågelistor och tidningsmaterial som underlag. Smöret var en av de få varor som inbringade reda pengar för bönderna under tiden före andelsmejerierna. Samtidigt var smöret (ännu) en måttstock för kvinnan och hennes skicklighet, och pengarna som smöret inbringade skulle användas med försiktighet. Jag tillåter mig här en utveckling till min egen släkthistoria: Min farmors farfar åkte från Lappfors till Jakobstad för att sälja smör, men återvände utan pengar eftersom han hade använt dem på brännvin i staden. Hans hustru, min farmors farmor, hade tröttnat på hans sätt att slösa bort hushållets pengar, så för att understryka allvar när han kom tillbaka från stadsturen drämde hon en kniv i spisens murstock och krävde en flytt till en by närmare staden. I vår släkthistoria blir alltså smöret ett direkt incitament till köp av nytt hemman med förhoppning om ett bättre liv och ett nykrare leverne. Smör och brännvin var viktiga handelsvaror, och som sådana kommunicerar de mängder av betydelser.

I boken diskuteras förhandlingar om gränser mellan rätt sätt och lättvindigt slöseri av pengarna, vilket kommer till uttryck på en uppsättning olika vis, bland andra genom hur man förhöll sig till de personer som bedrev handeln: judar, romer, ester, finnar, kvinnor och män från landsbygd och stad. Jag vill här lyfta fram Maren Jonassons kapitel ”Föreställningar, platser och rum” om två kvinnliga afroamerikanska marknadsartister som under två års tid reste omkring i Finland och framträdde med sång och dans – och sig själva som exotiska subjekt/objekt. Jonasson studerar Katies och Alices praktiker för marknadsföring och användning av konkreta lokaler för att därigenom synliggöra artisternas aktörskap. Jonassons poängterar att hennes undersökning handlar om handel med en *immateriell* vara: en sång- och dansföreställning som getts i samband med marknader och andra liknande tillställningar. Ka-

pitlet gav mig stor behållning. Utöver en väl sammanhållen analys som genomgående, men med lätt hand, kommunicerar de teoretiska valen gör temat att Jonassons text sticker ur på ett positivt sätt – bondehushållningens varor i all ära. Rubriken för kapitlet hade gärna fått återspegla det tematiska innehållet för att fånga läsarens uppmärksamhet och marknadsföra Jonasson som skicklig vetenskapsskribent.

Om torget som plats känns möjligt för mig att relatera till går en del andra platser utanför mitt eget omedelbara identifikationsområde. Genom att läsa Niklas Huldéns kapitel om så kallad ”seprahandel” mellan Finland och Estland fick jag lära mig alldeles nya saker, vilket alltid är givande. Denna särpräglade form av handel som byggde på tradition och sekellånga vänskapsband mellan särskilda familjer på respektive sida av Finska viken har en liknande klang som talkoandan och bygger på samma tanke om utbyte och ömsesidighet. Den pålitlighet som ingick som ett element i denna typ av handel har inget att göra med vinstintresse och strävan efter ekonomiskt uppsving. Kapitlet tjänar som viktig påminnelse om att handel inte alltid måste handla om konkurrens utan också kan vara en social aktivitet som förbrödrar.

Som kulturhistoriskt orienterad folklorist gläder mig boken *Att mötas kring varor*. Det hundraåriga tisdperspektivet påminner oss om levnadsvillkoren för den växande befolkningen under landets väg från ett fattigt agrarsamhälle genom industrialisering och ekonomiskt uppsving och förbättrade kommunikationer. Tack vare källmaterialet som används i flera av kapitlen kommer man människan nära – frågelistmaterial borgar för att ”befolkning” förvandlas till personer av kött och blod, digitalt tillgängligt tidningsmaterial från samtiden bereder nutida forskare möjlighet att förstå samtidens åsikter och reaktioner. Det är glädjande att se att frågelistmaterial, som länge hänförts till etnologernas och folkloristernas domän, kommit till användning även av andra. Liksom Hanna Lindberg konstaterar i boken berättar hågkomstmaterial som detta om sådant man inte finner i andra källor, som i det aktuella fallet i Lindbergs kapitel om kundernas relationer till smörförsäljarna och

försäljarnas förhållning till sin egen försäljning eller den frågelistskrivande betraktarens förhållning till båda. Arkivhyllorna är fyllda med material som behöver sina uttolkare, och det behövs många böcker som denna för att synliggöra allt detta spännande material.

Sofie Strandén-Backa